

ISSN 1999-4214 (print)

ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN
HUMANITIES
INSTITUTE

№1/2026

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2026

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD)

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Аасланд Е.	философия докторы (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Каранфил Г.	философия докторы (PhD), профессор, Комрат мемлекеттік университеті, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабекұлы Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Олдфилд А.	Философия докторы (PhD), профессор, Каролина Университеті Каролина, АҚШ
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	философия докторы (PhD), профессор, Токат Газиосманпаша университеті, Токат, Түркия

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 27.03.2026 ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.

Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова
Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени
А.К. Кусаинова

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Аасланд Е.	доктор философии (PhD), профессор
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Каранфил Г.	доктор философии (PhD), профессор, Комратский государственный университет, Кишинев, Молдова
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабекулы Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Олдфилд А.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Каролины Каролина, США
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ
Сенмез О.Ф.	доктор философии (PhD), профессор, Университет Токат Газиосманпаша, Токат, Турция

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 27.03.2026 г. Формат 60*84 1\8. Бум. типогр.
Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

©Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова

Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**

Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

Editorial Board

Aimuhambet Zh.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Aktayeva K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
Absadyk A.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Aasland E.	
Bredikhin S.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
Гайнуллина Ф.А.	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
Yermekova T.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
Yesirkepova K.K.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Zhusipov N.K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
Karanfil G.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Komrat Devlet Univerditesi, Kishinev, Moldova
Kurbanova M.M.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
Kamzabekuly D.	Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Kuryszhn L.A.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
Oner M.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
Oldfield A.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Coastal Carolina University Carolina, USA
Pimenova M.V.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
Seifullina F.S.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF
Senmez O.F.	(PhD), Professor, Tokat Gaziosmanpasa University, Tokat, Turkey

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev

Tel/Fax: (7172) 561 933; e-mail: eagi.vestnik@gmail.com, сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 27.03.2026 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

МАЗМҰНЫ — СОДЕРЖАНИЕ — CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

АКМАГАМБЕТОВА Б.Е., САРСЕКЕ Г.Ә., ШАХИН И.	Сұхбат дискурсындағы коммуникативті стратегия мен тактика: қолданыс ерекшеліктері	7
БЕРГІБАЕВА Д.Қ., КЕНЖЕҒАЛИЕВ С.А., СЕРДАЛИНА С.К.	Ділдік лексикон және қостілділік	22
DOSZHAN Z.A., YERSULTANOVA G.T., KNASSANOVA M.T.	Lexicalising myth and cultural memory: a comparative study of kazakh and english mythologemes	31
ЕСКЕЕВА М.Қ., РАЙНБЕКОВА Г.С.	Түркі халықтарының тұрмыстық лексикасы: тарихи және мәдени аспектілері	40
ЖЫЛКЫБАЕВА М.С., САПАРБАЙҚЫЗЫ Ш., СПАТАЕВА С.Т.	Қытай және басқа да шығыс дереккөздеріндегі көне түркі қала атауларында кездесетін -кент/-кет формантының тарихи-лингвистикалық ерекшеліктері	48
ИСКАКОВА Г.Ж., ТЛЕУБЕРДИНА Г.Т., ТАҢСЫҚБАЙ Ә.Қ.	Көркем мәтінді комикс форматына бейімдеудің лингвистикалық негіздері: отандық әдебиетке шолу	57
МАНАПБАЕВА Ж.Ж., АЛПЫСБАЕВА А.Е., ЖУСУПОВА А.У.	Аударма сапасын бағалау тәжірибесі	67
ОСПАНОВА Ф.А., БАЛХИМБЕКОВА П.Ж.	Бизнес терминологиясындағы кірме сөздердің ерекшеліктері	79
SAKYEVA G.O., IBRAIMOVA L.A.	The importance of lexical classification of film discourses in creating a multimedia corpus (based on the film “Alty jasar Alpamys” (“Six-year-old Alpamys”))	90

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АБДУЛЛИНА А.Б., СҰЛТАҒАЛИЕВА О.Қ., СЕЙСЕМБАЕВА Ж.А.	Қазіргі қазақ поэзиясындағы ұлттық мінез поэтикасы мен символикасы	98
ALIYEV Y.N., TOIBAZAR A.M., TURDALI T.	The historical figure and the epic hero in kazakh epic poetry (based on the epic of Edige)	108
АЛИМКАНОВА Г.Б., ЖҮСІПОВ Н.Қ.	Ғалым Едіге Тұрсыновтың түркі халықтары фольклоры туралы тұжырымдары	121
ӘЛТАЙ А.Д., ЖӘЛЕЛОВА М.С., ҚИАРЫСТАНОВА Г.Қ.	Қадыр Мырза Әли поэзиясындағы ауыл концептісі және ұлттық болмыс	130
БАКИРОВА Ш.А., БАЙМЫШ Л.Қ.	Ж. Бектұров шығармаларындағы азаттық сарын	140
YERZHANOVA F.M., IBRAEVA ZH.B., MUKANOVA ZH. R.	Reinterpreting the fairy tale: modern trends in kazakhstani children’s literature	151

GALYMZHANOVA Z.T., BAYTANASOVA K.M., KALIYEV A.K.	The narrative structure in S. Seifullin's novel «A hard road, a perilous journey»	162
ИБРАГИМОВА Д.Қ., АСЫЛБЕКҰЛЫ С., ТОҚШЫЛЫҚОВА Г.Б.	Жазушы Сайын Мұратбековтің сыншылық қыры	171
ИХСАН Д.М.	Түркістан мерзімді баспасөзінде ұлттық фольклордың жариялануы мен зерттелуі	181
КЕНЖЕҚОЖАЕВА А.М., ЖУСАНБАЕВА С.Б.	Метапоэтиканың метамәтіндік өлшемдері (А. Құнанбайұлы шығармашылығы негізінде)	192
МАКАТОВА А.А., ӘБСАДЫҚ А.А.	«Абай», «Сана», «Таң» журналдарындағы қазақ фольклор материалдары	202
МҰСТОЯПОВА А.Т., ИБРАИМОВА Ж.Ж., ЖАМАНОВА Ж.Ж.	Джордж Оруэлдің «1984» романындағы псевдокарнавал поэтикасы	211
НҰРБАЕВА А.Н., ТӨЛЕБАЕВА Қ., ДАУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Прецеденттік құбылыстардың көркем мәтіндегі қолданысы (Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармалары негізінде)	222
НҰРБАНОВА А.Қ.	Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармаларындағы білім мен тәрбие құндылықтары	235
СӘРСЕНБАЕВА Ж.Б., ҚҰРМАНБАЙ А.П., ОБАЕВА Г.С.	Айгүл Кемелбаеваның «Мұнара» романындағы әйел бейнесі: архетип және сана трансформациясы	245
СЕЙПУТАНОВА А.Қ., НУРЛАНОВА А.Н.	Ш. Құдайбердіұлының «Түрік, қырғыз-қазақ һәм хандар шежіресіндегі» қазақ рулары туралы мәліметтердің тарихи негізі	257
ХАМИДОВА А.Х., КАНАФИНА М.А., ЖУМСАКБАЕВ А.Т.	Женский иронический детектив как форма социокультурного комментария (на материале романа Дарьи Донцовой «Маникюр для покойника»)	267

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

КАЙЫРБАЕВА Ж.К., РАХМЕТОВА Р.С.	Оқушылардың сөзсаптамын тілдесім әрекеті негізінде дамытудың педагогика-психологиялық аспектісі	275
KOILYBAYEVA R.K., KUSMANOVA K.A.	Formation of family values in children on the basis of family discourse	388
МАЖИЕВА Н.А., БАЛТАБАЕВА Н.С., А.БЕРКЕНОВА Р.	ЖОО-да қазақ эпостарды жобалық әдістеме арқылы оқыту	299
ОРАЗ А.Н., МАЛИКОВ Қ.Т., РАМАЗАНОВА Г.Х.,	Қазақ тілін оқытуда корпусстық тәсілдердің лексикалық дағдыларды қалыптастыруға ықпалы	309
ТЕЛГОЖАЕВА Қ.С., ОДАНОВА С.А., ЖАЙЛАУБАЕВА М.Қ.	Ұлттық-мәдени код негізіндегі виртуалды жиі жүйесі: тіл үйренушілердің икемді дағды күздіреттілігін қалыптастыру	334
ТОҒЫЗБАЙ Н.Б., ЕРСУЛТАНОВА Г.С., ЖУМАХАНОВА Н.Н.	ҚАЗТЕСТ жүйесіндегі өнімді сөйлеу әрекеттерінің ерекшеліктері	346

Қ.С. ТЕЛГОЖАЕВА¹

С.А. ОДАНОВА²

*М.Қ. ЖАЙЛАУБАЕВА³

Ғ.Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті, Алматы,
Қазақстан¹

Қ.Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті, Алматы,
Қазақстан²

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы,
Қазақстан³

(e-mail: : k.telgozhaeva@aes.kz¹, odanovasagira22@gmail.com²,
marhabat.zhailaubaeva@gmail.com³)

***ҰЛТТЫҚ-МӘДЕНИ КОД НЕГІЗІНДЕГІ ВИРТУАЛДЫ ЖИ ЖҮЙЕСІ: ТІЛ ҮЙРЕНУШІЛЕРДІҢ ИКЕМДІ DAҒДЫ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

Аңдатпа. Мақалада ұлттық-мәдени кодқа негізделген виртуалды жасанды интеллект (ЖИ) жүйесіне кіріктірілетін оқу-әдістемелік контентті жобалау ұстанымдары қарастырылған. Зертеу нысаны ретінде жүйенің өзі емес, болашақ цифрлық ортаға енгізуге дайын контенттік модель (ұлттық-мәдени кодқа сүйенген сценарийлер. Тапсырмалары кешен, бағалау рубрикасы және диалогтық спецификация) алынды. Контент дизайны дизайн-негізді зерттеу (Design-Based Research (DBR)) логикасымен кезең-кезеңімен жобалау-тексеру-нақтылау қағидасы бойынша ұйымдастырылды. Ұлттық-мәдени кодтар қолданбалы дидактикалық бірліктерге жіктеліп, олардың коммуникативтік қызметі айқындалды; мәдени кодтар икемді дағды көрсеткіштерімен матрицалық сәйкестендірілді; тапсырмалар типологиясы мен контент спецификациясы жасалды; CEFR негізінде A2-B1 деңгейлік саралау жүзеге асырылды. Үлгі кейс ретінде «Денсаулық» тақырыбы бойынша мақал-мәтел, тұрақты тіркес және көп мағыналықты деңгейге сай кіріктіру көрсетіліп, «ұлттық-мәдени код – прагматика – икемді дағды» байланысы нақтыланды. Нәтижелер екі қабатты кері байланыс «тілдік түзету + мәдени-прагматикалық балама» логикасына сүйенген виртуалды тьюторға арналған контенттік құрылымды ұсынатынымен құнды. Алдағы кезеңде модель әртүрлі тақырыптар бойынша кеңейтіліп, тиімділігі эмпирикалық апробация арқылы дәлелденеді деп күтілуде.

Түйін сөздер: икемді дағды, қатысым, жасанды интеллект, деңгейлеп оқыту, сыни ойлау, айтылым, жазылым, оқылым, тыңдалым.

Кіріспе. Цифрландыру және жаһандану дәуірінде тіл үйрету әдістемесі елеулі трансформацияға ұшырап, оның нәтижесі тек лингвистикалық құзыреттілікпен шектелмей, тұлғаның ақпараттық технологиялық мүмкіндіктерді дұрыс пайдалана алуымен, яғни жасанды интеллект (ЖИ) және икемді дағдының (Soft skills) дамуы арқылы өлшенетін

* Мақала ҚР ҒЖБМ Ғылым комитеті қаржыландыратын «AP26100757 «Генеративті жасанды интеллект қолданбасы арқылы тіл үйренушілердің икемді дағдыларын (Soft skills) дамыта отырып қазақ тілін деңгейлеп үйрететін IT әзірлемелер мен бағдарламалар кешенін даярлау» атты жоба аясында әзірленді.

болды [1]. Бұл тұрғыдан алғанда, тіл үйрету енді тек грамматика мен сөздік қорды меңгерумен шектелмей, білім алушының өздігінен ақпарат іздеу, өңдеу, интерпретациялау қабілетін дамытуға бағытталған кешенді үдеріс ретінде қарастырылуы тиіс.

Жаһандану және технологиялық даму үрдістері кәсіби біліктіліктен бөлек, тұлғаның әлеуметтік және мәдени құзыреттілігін арттыру қажеттілігін айқындайды. Яғни, «әлемдік еңбек нарығындағы құрылымдық өзгерістер кәсіби салада ғана емес, әлеуметтік және мәдени кеңістікте де тиімді әрекет ете алатын, эмоционалды интеллекті дамыған және мәдениетаралық қатысымға бейім мамандарға сұраныстың артуына әкеп соқтырады» [2] – деген тенденция, тіл үйрету әдістемесінің әлеуметтік және мәдени компонентін күшейтуді, тілдік дағдыларды нақты өмірлік жағдайларда қолдану қабілетін дамыту қажеттілігін көрсетеді.

Қазақ тілін үйретуде ЖИ технологияларын қолдану оқу үдерісін жаңаша ұйымдастырудың маңызды қадамы ретінде қарастырылады. Зерттеулер көрсеткендей, «ЖИ-ға негізделген оқыту жүйелері тіл үйренушілердің оқу үдерісін дараландыруға, олардың жеке қажеттіліктері мен тілдік деңгейлеріне сәйкес әрекет етуге, сонымен бірге мәдени коммуникативтік белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді» [3]. Демек, ЖИ оқыту процесінде оқушының қателіктерін, оқу стилін және коммуникативтік белсенділігін талдап, соған сәйкес тапсырмаларды бейімдеп ұсына алады. Нәтижесінде, тіл үйренушінің дербестігі, өздігінен білім алу дағдысы дамиды, бұл өз кезегінде икемді дағдының (Soft skills) негізгі құрамдас бөлігі болып табылады.

Сонымен қатар, ЖИ виртуалды симуляциялар арқылы тілдік жағдаяттарды модельдеп, тіл үйренушінің айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым дағдыларын кешенді түрде дамытуға ықпал етеді [4]. Бұл әдіс әсіресе әлеуметтік және мәдени контексттерді ескере отырып, оқушының нақты өмірлік коммуникацияда тиімді әрекет етуін қамтамасыз етеді, яғни тіл үйрету процесі практикалық және интерактивті сипат алады.

Аталған мәселенің өзектілігі тілдің мәдени табиғатымен тығыз байланысты. «Тіл үйрену тек лексика мен грамматикамен шектелмей, белгілі бір ұлттың мәдени кодың, құндылықтар жүйесін және коммуникативтік мінез-құлық үлгілерін меңгеруді қамтиды» [5]. Байрам [6] тіл үйрену мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікпен ұштасқанда ғана толыққанды нәтиже беретінін атап көрсетеді. Қазақ тілін оқытуда ұлттық мәдениетке негізделген тілдік бірліктерді жүйелі енгізу тіл үйренушінің мәдени танымын, эмпатиясын және әлеуметтік бейімделуін дамытуға ықпал етеді, бұл өз кезегінде тіл үйретудің сапасын арттырады.

Зерттеудің негізгі бағыты – жасанды интеллект мүмкіндіктерін деңгейлік оқыту (A2–B1) контекстінде қолдану. CEFR талаптарына сәйкес [7] A2 деңгейі күнделікті әлеуметтік қарым-қатынасты қамтамасыз ететін базалық коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған болса, B1 деңгейі күрделірек прагматикалық жағдаяттарға пікір білдіру және өз ойын дәл жеткізу қабілетін дамытуды көздейді. Осы тұрғыда ұсынылатын виртуалды әдістемелік жүйеде A2 деңгейіне қарапайым әлеуметтік және мәдени жағдаяттар, ал B1 деңгейінде күрделі мәдени және әлеуметтік мазмұны бар тақырыптар қамтылатын контент ұсынылады. Бұл тәсіл оқушыларға тек тілдік дағдыларды меңгеруге емес, сонымен қатар мәдени кодтарды түсіну, түрлі жағдайларда өз ойын дәл жеткізу және тиімді әрекет ету қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Виртуалды әдістемелік жүйенің дәстүрлі тіл оқыту жүйелерінен айырмашылығы лексика-грамматикалық материалдарды автоматты түрде саралап, тіл үйренушінің деңгейіне сай тілдік бірліктерді ұсына алуы мен оның коммуникативті стратегияларды дамытуға бағытталуында. ЖИ арқылы ұйымдастырылатын интерактивті орта жауапкершілік пен дербестікті арттыратын тіл үйренушінің қателерін талдауға, жедел кері байланыс беруге және оқу траекториясын икемді түрде өзгертуге мүмкіндік береді. Осылайша, жасанды интеллект, ұлттық мәдени код және икемді дағдыны біріктіру қазақ тілін үйретудің әдістемелік жүйесін жаңа сапалық деңгейге көтереді. Ұсынылған зерттеу ұлттық мәдени кодқа негізделген виртуалды ЖИ жүйесі арқылы тіл үйренушілердің

коммуникативтік және икемді дағдыларын қалыптастырудың ғылыми-әдістемелік негіздерін айқындауға бағытталған.

Цифрлық оқыту контекстінде материалды жеткізу және қолдану логикасы да қайта құрылуда. Қазақ тілін үйрету тәжірибесіне қатысты еңбектерде онлайн\офлайн форматтар, ашық білім беру платформалары мен мобильді қосымшалар тіл үйретудің негізгі арналарына айналғаны айтылады, ал мобильді құрылғылардың контент, карточка, ресурстарды жүктеп алып, кез келген ыңғайлы жерде үйренуге мүмкіндік беруі тіл үйренушінің уақытын тиімді пайдалануына ықпал ететіні көрсетіледі [8]. Сонымен бірге, мобильді оқыту әдіснамасында үздіксіздік пен бейімделу, дербестік, контексттілік, қолжетімділік, уақытты тиімді басқару сияқты қағидаттар ұсынылады. Бұл қағидаттар болашақта ЖИ жүйесіне кіріктірілетін оқу материалдарын (микросценарий, қысқа диалог, жедел кері байланыс үлгісі) жобалауда дидактикалық негіз ретінде алынады. Сонымен қатар ұсынылатын материалдардың ғылыми дәлдігі үшін бағалау өлшемдері алдын ала айқындалуы қажет. Мысалы, айтылым субтесті тілдік тестілеудің күрделі формасы ретінде сипатталып, ол тек тілдік білімді ғана емес, коммуникативтік құзыреттілікті, ойды жүйелі жеткізу, сөйлеу мәдениеті мен прагматикалық мүмкіндіктерді қамтитыны көрсетіледі [9]. Сондықтан да зерттеуде негізгі назар жүйеге енгізілетін А2-В1 деңгейлеріне сай сараланған ұлттық-мәдени кодқа негізделген тапсырмалар кешенін ғылыми талаптармен негіздеу мен талдауға аударылады.

Ұсынылған модель кейін оқу құралына арналған көп тақырыпты контенті (А2-В1) құрастыруға және оны виртуалды ЖИ ортасына бейімдеуге бағытталған әмбебап негіз ретінде қолданылады. Мақалада аталған модельдің іске асу үлгісі ретінде «Денсаулық» тақырыбы таңдалып, ұлттық-мәдени код-прагматика-икемені дағды байланысы деңгейлік саралау арқылы көрсетіледі. Зерттеу Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігінің «AP26100757 «Генеративті жасанды интеллект қолданбасы арқылы тіл үйренушілердің икемді дағдыларын (Soft skills) дамыта отырып қазақ тілін деңгейлеп үйрететін ІТ әзірлемелер мен бағдарламалар кешенін даярлау» атты жобасы аясында жүргізілді.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Бұл зерттеу «виртуалды ЖИ жүйесін әзірлеу» емес, сол жүйеге кіріктірілетін оқу-әдістемелік контентті (сценарийлер, тапсырмалар, бағалау рубрикасы және ЖИ-ға арналған диалогтық спецификация) ғылыми негізде әдістемелік талаптарға сәйкестендіруге және жобалауға бағытталған.

Оқу-әдістемелік контенттің кезеңдік жобалау-тексеру-нақтылау қағидасын ұйымдастыру үшін дизайн-негізді (Design-Based Research DBR) зерттеу логикасы басшылыққа алынды [10]. Яғни, DBR логикасы «өнім» ретінде қарастырылатын оқу-әдістемелік контентті: 1) теориялық-ұғымдық негізді анықтау; 2) ұлттық-мәдени кодқа сүйенген контентті жобалау; 3) А2-В1 деңгейлеріне сәйкес саралау және тапсырма типологиясын құрастыру; 4) сараптамалық верификация және пилоттық апробация арқылы материалды нақтылаудан тұрады. Аталған әдіснамалар контентті «тілдік форма» деңгейінде емес, «мәдени-прагматикалық мәнмәтіндегі қатысымдық әрекет» деңгейінде жобалауға мүмкіндік берді.

Материалдарды іріктеу мен зерттеу 5 кезең бойынша жүзеге асырылды:

Бірінше кезеңде оқу үдерісінде қолдануға болатын нақты дидактикалық бірліктерді (этикет формулалары, прагматикалық стратегиялар, сөйлеу үлгілері, мәдени ұғымды түсіндіруге бағытталған мазмұн) және әр мәдени кодтың коммуникативтік қызметтер (сыпайылық таныту, өтініш айту, келісу\қарсылық білдіру, жанжалдың алдын-алу) айқындалып, оларды сценарий құрастыруға қажетті материалдар ретінде сипаттау үшін «ұлттық-мәдени код» ұғымы (қазақ мәдениетіне тән әрі қазақ лингвистикасында зерттелген ұлттық кодтар) концептуалды талдау арқылы жіктелді. Тілдік бірліктер оқу тапсырмаларын құрастыруға негіз болатын қолданбалы бірліктердің негізін құрайды.

Екінші кезеңде әр тапсырмаға «икемені дағды мақсаты» элементін міндетті түрде енгізуге және тапсырманың бағалау-рефлексия бөлігін құрастыруға негіз болатын түрлі

мәдени кодтар икемді дағды көрсеткіштерімен матрицалық сәйкестендіру тәсілі арқылы сәйкестендірілді. Әр мәдени кодтың тілдік қатысымы барысында көрінетін икемді дағды көрсеткіштері белгіленді: мысалы, этикет коды коммуникация мәдениеті мен эмпатияға; ынтымақ коды бірлескен шешім қабылдау мен келіссөз дағдысына; жауапкершілік коды жоспарлау мен уәде беру мәдениетіне; лауазымдық қатынас, әлеуметтік бейімделу мен өзін-өзі басқаруға сәйкес келетін көрсеткіштер ретінде алынады.

Үшінші кезеңде тапсырма типологиясы құрастырылды. Контенттің бірізділігін және кейін виртуалды ортаға бейімдеу мүмкіндігін қамтамасыз ету мақсатында инструкциялық дизайн қағидалары негізінде тапсырмалар ортақ құрылыммен (контекст→ тілдік тірек→ жағдаяттық тапсырма→ кері байланыс→ бағалау) жобаланды. Типологиялық модельдеу арқылы алты әмбебап тапсырма түрі алынды: 1) формула таңдау\сәйкестендіру; 2) диалогты толықтыру; 3) рөлдік ойын; 4) медиация\мәдени түсіндіру; 5) сөйлеу мәнері мен сыпайылық деңгейін реттеу; 6) кейс және келіссөз. Мұндай тапсырмалар контенттің «әдіснамалық негізін» қалыптастырып, ұлттық мәдени кодтарға байланысты тапсырмалардың құрылымын дұрыс жүйелеуге және алдағы уақытта өзгеріс енгізуге мүмкіндік береді.

Төртінші кезеңде контент А2-В1 деңгейлері бойынша сараланды. Мұнда CEFR деңгейлік талаптарына сай әр тапсырманың тілдік күрделілігі, прагматикалық талаптары және әрекеттік мақсаты тілдік деңгейге сәйкес реттелді. А2 деңгейі үшін жоғары құрылымдалған тапсырмалар (қысқа диалог, дайын оралымдар, нақты әрекет, қадамдық тірек) ұсынылса, В1 деңгейінде дәлелдеу, салыстыру, келіссөз жүргізу, мәдени норманы түсіндіру сияқты прагматикалық тұрғыдан әрекеттер енгізілді. Сонымен қатар оқытуды сатылай қолдау (scaffolding) қағидасы арқылы А деңгейіне тән қатысымдық әрекеттер мен тірек элементтері (сөздік минимум, үлгі құрылым, нұсқаулық) күшейтіліп, В1 деңгейінде еркін жауап, таңдау, дәлелдеу мүмкіндігі ескерілді.

Бесінші кезең. Виртуалды ЖИ ортасына кіріктіруге дайын құрылым дайындау. ЖИ жүйесі бұл зерттеу аясында жасалмағанымен, дизайнды құрастыру және сценарийлік модельдеу әдістері арқылы әр сценарийдің болжамды диалог құрылымы, үйренуші жауаптарының типтік варианттары және кері байланыс логикасы алдын ала жоспарланды. Кері байланыс екі қалыпта қарастырылды. Бірінші тілдік түзету (лексика-грамматикалық қате, сөйлем құрау, байланыстыру құралдары), екінші мәдени-прагматикалық балама (сыпайылық деңгейі, контекстке лайық формула, келіспеушіліктің алдын-алу стратегиясы). Аталған құрылым кейін цифрлық жүйені іске асыру кезеңінде (толықтырулармен) контенттің әдістемелік бірізділігін сақтауға және «виртуалды тьютор» әрекетін стандарттауға мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда контентті жобалау процедурасы DBR әдіснамасы шеңберінде концептуал талдау-бейімдеу, инструкциялық дизайн және типологиялық модельдеу, CEFR негізіндегі деңгейлік саралау, дизайн қалыптастыру және сценарийлік модельдеу сияқты әдістер жиынтығы арқылы іске асырылды. Нәтижесінде ұлттық мәдени кодқа негізделген, икемді дағды көрсеткіштерімен байланыстырылған және А2-В1 деңгейіне сараланған тапсырмалар кешенін құрастырудың ғылыми-әдістемелік механизмі жасақталды.

Талқылау мен бақылау. Қазақ тілін үйретуде «ұлттық-мәдени код-прагматика-икеменді дағды» байланысын деңгейлік саралау арқылы нақты тапсырмалар жинағы мен ЖИ жүйесінің контенттің жобалау үшін (Денсаулық) тақырыбы үлгі ретінде талданады. Талдауда тапсырмалар «үш қабатты дизайн» қағидасымен сипатталады: 1) CEFR деңгейлік сипаттамаларына сай тілдік-әрекеттік нәтиже; 2) ұлттық-мәдени кодқа негізделген мазмұн (мақал-мәтел, тұрақты тіркес, көп мағыналылық және прагматикалық нормалар); 3) икемді дағды көрсеткіштерін бағалауға мүмкіндік беретін рефлексия және рубрикалық өлшемдер.

Денсаулық қазақ дүниетанымында физиологиялық күй ғана емес, құндылық ретінде танылатын мәдени ұғым. Мұны мақал-мәтелдер дәлелдейді:

«Денсаулық – зор бойлық; Ақшаны оңай табарсың, Саулықты қайдан аларсың?!» – саулықтың орны толмас байлық екенін бекітеді;

«Аурудың жақсысы жоқ, Дәрінің тәттісі жоқ» – емделудің қажеттігін, тәртіп пен төзімділікті танытады;

«Ауруын жасырған өледі» – адалдық пен жауапкершілікті күшейтіп, ауру белгісін дер кезінде айту мәдениетін талап етеді;

«Ауру астан...» – ем-шара және себеп-салдарын ойлауына жетелейді.

Осы паремиологиялық бірліктер денсаулық контекстінде бірнеше ұлттық кодты іске қосады: саулық құндылығы, адалдық \ жауапкершілік, мейірім \ қайырымдылық, ұят \ арды бейтарап медиациялау, даналық \ тәжірибе. Бұл кодтар икемді дағдылармен (жоспарлау, өзін-өзі реттеу, эмпатия, келіссөз, сыни ойлау, мәдениетаралық түсіндіру) матрицалық сәйкестендіру арқылы байланыстырылып, тапсырмалардың мақсат қою логикасын айқындайды.

Мақал-мәтелді деңгейге сай меңгертудің (A2-B1) принципі.

Мақал-мәтелдің оқу үдерісіндегі қызметі деңгей байынша күрделенеді:

A2 деңгейінде мақал-мәтел «түсіну-қолдану» форматында іске асады: үйренуші мақалдың жалпы мағынасын түсінеді және оны қысқа сөйлеммен өмірлік әрекетке байланыстырады (дәрігерге бару, алдын алу).

B1 деңгейінде мақал-мәтел «түсіндіру-дәлелдеу-медиация» деңгейінде өтеді: үйренуші мақал идеясын ашып, кейс бойынша шешім қабылдауды дәлелдейді (қажет болса шетелдікке мәдени түсіндіріледі). Мұнда мақал-мәтел көркем компонент қана емес, прагматикалық бағдар әрі икемді дағдыны іске асыратын мазмұндық жүйе ретінде қолданылады.

Көп мағыналы сөздерге назар аударту арқылы прагматикалық дәлдік қалыптастырылады. Кез келген тақырып аясында тілдік дәлдік үшін көп мағыналылықты ескеру маңызды. Мысалы, «тамақ» сөзі: тамақ – ас \ тағам; жұтқыншақ. Сөздердің жағдаяттық қолданысын ашып көрсету. Тамағың суып қалды. Тамағым ауырып тұр. Мұндай түсіндірме мен талдау тіл үйренушінің қызығушылығын арттырады. Көп мағыналылықты меңгерту тек тілдік құзыреттілікке емес, сыни ойлау (контекстік талдау), дәл коммуникация, әлеуметтік жағдаятқа бейімделу дағдыларына қызмет етеді. A2-де бұл айырма контекстке сүйенген сәйкестендіру арқылы меңгеріледі (емхана-дастархан). B1-де «қате қолданысты түзету», «нақты сұрақ қою» сияқты коммуникацияны бақылау стратегиялары енгізіледі.

Тұрақты тіркестердің прагматикалық қызметі. B1 деңгейінде денсаулық туралы сөйлесімді өрбіту үшін тұрақты тіркестер қолданылады. Мысалы, ас батпайды (ауырғаннан тамақ іші алмау; көңіл-күйі болмағандықтан ішпеу; тамақты ұнатпау). Ауырғаннан ас батпайды деп айту, ауру белгісін мәдени тұрғыдан ұлттық болмысқа сай жеткізуге көмектеседі және «дәрігерге нақты айту» (адалдық \ жауапкершілік коды) талабын күшейтеді. A2-де мұндай тіркестерді тура баламасында беріп (тәбетім жоқ), B1-де фразеологизмді прагматикалық контексте қолдану орынды болмақ.

Кесте 1 – «Денсаулық» тақырыбының ұлттық код – A2-B1 – икемді дағды сәйкестігі

Ұлттық-мәдени код	Денсаулықтың мәні	A2 деңгейіндегі оқу әрекеті	B1 деңгейіндегі оқу әрекеті	Икемді дағды
Саулық құндылығы	Денсаулық – ең басты байлық	Алдын алу әрекеттерін атау	Алдын алу жоспарын дәлелдеу	Жоспарлау, өзін-өзі күту
Адалдық \ жауапкершілік	Ауру белгілерін жасырмай айту, емді дұрыс қабылдау	Дәрігерге барамын \ дәрі ішемін уәдесі	Кейс арқылы шешім қабылдау, дәлелдеу	Жауапкершілік, шешім қабылдау

Мейірім \ қайырымдылық	Көңіл сұрау, қолдау көрсету	Қолдау формалары, қысқа диалог	Байыппен түсіндіру,	Эмпатия, эмоционалды интеллект
Ұят \ ар	Жеке мәселені айтуға ыңғайсыздану	Сыпайы сұрау, жауап формасы	Ұялу факторын түсіндіру, мәдени медиация	Өзін-өзі реттеу, әлеуметтік бейімделу
Даналық \ тәжірибе	Дұрыс кеңес пен шешім	Қарапайым кеңес формалары	Нұсқаларды салыстыру, дәлелмен ұсыну	Сыни ойлау, ақпараттық сауаттылық

Кесте 2 – Мақал-мәтелдерді А2-В1 деңгейінде қолдану үлгісі

Мақал-мәтел	Ұлттық-мәдени код	А2-де түсіну \ қолдану	В1-де (түсіндіру, дәлелдеу, медиация)	Икемді дағды
Ақшаны оңай табарсың, Денсаулықты қайдан аларсың?	Саулық құндылығы	2 сөйлеммен қолдану	5 қадамдық алдын-алу жоспары	Жоспарлау, өзін-өзі бағалау
Аурудың жақсысы жоқ, Дәрінің тәттісі жоқ	Тәртіп \ төзім	Дәріні ішемін әрекеті	Емді дұрыс қабылдауды дәлелдеу	Табандылық \ жауапкершілік
Ауруын жасырған өледі	Адалдық \ жауапкершілік	Дәрігерге айтамын	Кейс: «Ұят» факторын медиациялау, шешім	Сыни ойлау, жауапкершілік
Ауру астан	Ем-шара	Дұрыс тамақтанамын	Себеп-салдарын талдау	Сыни ойлау, шешім

Кесте 3 – Көп мағыналы және тұрақты бірліктердің қолданыс аясы контекст – деңгей – дағды

Тілдік бірлік	Мағына	Дұрыс контекст	А2 тапсырма	В1 тапсырма	Икемді дағды
Тамақ	Ас \ тағам жұтқыншақ	Дастархан Емхана	сәйкестендіру	Нақтылау сұрағы+ қатені түзету	Сыни ойлау, коммуникация
Тамағың суып қалды	Тамақ суыды	Ас ішу	Қай жерде айтылады?	Сөйлеуде дұрыс қолдану	Контекст, сезіну
Тамағым ауырып тұр	Жұтқыншақтың ауыруы	Емхана	Диалогты толықтыру	Симптомды	Дәл айту
Ас батпайды	Тәбеттің болмауы	Ауырған \ күйзеліс	«тәбетім жоқ» баламасы	Ауру белгісін тұрақты тіркеспен жеткізу	Өзін-өзі бақылау

Кесте 4 – А2-В1 деңгейінің үлгі тапсырмалары

А2 деңгейі			
Тапсырма түрі	Тапсырма	Ұлттық код	Икемді дағды
Сәйкестендіру	Емхана\дастархан контекстіндегі «тамақ» сөзі	Дұрыс сөйлеу мәдениеті	Коммуникация
Диалогты толықтыру немесе жалғастыру	Дәрігер-науқас	Адалдық	Жауапкершілік
Рөлдік ойын	Көңіл сұрау, қолдау білдіру	Мейірім	Эмпатия
В1 деңгейі			
Кейс\келіссөз	«Ауруын жасырған ...» бойынша шешім	Адалдық+ар\ұят	Сыни ойлау, шешім
Медиация	Мақал мағынасын өзге ұлт өкіліне түсіндіру	Даналық, тәжірибе	Мәдениетаралық коммуникация
Сөйлеу мәнері мен сыпайылық деңгейін реттеу	Дәрігерлік кеңесті сыпайы түрде, жұмсартып қайта жазу	Әдеп \ мейірім	Эмоциялық интеллект
Ауру белгілерін анықтау	Ас батпайды, басым айналады, «қызуым көтерілді, ұйықтай алмаймын	Дәлдік жауапкершілік	Нақтылық

Ұсынылған үлгі «ұлттық-мәдени код» ұғымын тек мәдени ақпарат емес, қатысымдық әрекетті реттейтін прагматикалық құрал ретінде қарастырудың тиімділігін көрсетеді. Денсаулық тақырыбы бойынша мақал-мәтелдер мен тұрақты тіркестерді деңгейге сай ұсыну арқылы үйренуші тілдік бірлікті тек жаттап қоймай, оны әлеуметтік жағдаятта дұрыс қолдануға машықтанады. Бұл тәсіл икемді дағдыларды тілдік әрекеттің ішкі нәтижесіне айналдырады. А2-де қолдау көрсету, жауапкершілікке бағытталған қарапайым қолданыстар; В1-де дәлелдеу, келіссөз, мәдени түсіндіру, өзін-өзі бақылау мен бағалау сияқты күрделі әрекеттер жүзеге асады. Көп мағыналықтың жүйелі енгізілуі тіл үйренушінің прагматикалық дәлдігін арттырумен қатар, контекстке сүйене отырып, ойлану, нақтылау, ұлттық болмысқа сай әрекет ету сияқты дағдыларды дамытады. Бұл жоспарланған ЖИ жүйесінде кері байланысты (тілдік+мәдени прагматикалық) беру идеясымен толық сәйкес келеді.

Бұл кезеңде виртуалды ЖИ жүйесі әзірленбей, контенттің жобалық-әдістемелік құрылым ұсынылады. Дегенмен жасалған диалогтық спецификация мен тапсырма типологиясы кейін цифрлық іске асыруда контенттің бірізділігін сақтауға мүмкіндік береді. Алдағы уақытты осы негіз бойынша оқу құралына арналған әртүрлі тақырыптар (уақыт, білім, еңбек, отбасы т.б.) А2-В1 деңгейлеріне сәйкес кеңейтіліп, виртуалды ЖИ жүйесіне кезең-кезеңімен кіріктіріледі; эмпирикалық тексеріс барысында тапсырмалардың тиімділігі мен кері байланыстың сапасы нақты оқу деректерімен дәлелденеді.

Нәтижелер. Зерттеу нәтижелері виртуалды ЖИ жүйесіне кіріктірілетін оқу-әдістемелік контентті ғылыми негізде жобалау бойынша алынған әдістемелік өнімдер жиынтығы ретінде сипатталды. Дизайн-негізді зерттеу (DBR) логикасына сай контент жобалау мәдени кодқа негізделген және А2-В1 деңгейлеріне сараланған тапсырмалар кешенін құрастырудың бірізді механизмі қалыптастырылды.

Концептуалды талдау нәтижесінде «ұлттық-мәдени код» оқу үдерісінде пайдалануға болатын дидактикалық бірліктерге бөлініп, олардың қолданбалы жіктемесі қамтылды. Әр кодтың коммуникативтік қызметі (сыпайылық таныту, өтініш айту, келіспеу\келісу, жанжалдың алдын-алу, мәдени контексті түсіндіру) нақтыланып, тапсырма сценарийлерін құрастыруға негіз болатын қолданбалы мазмұн жүйеленді.

Тапсырмалар кешенін біріздендіретін әмбебап типология және контент спецификациясы қалыптастырылды. Инструкциялық дизайн қағидалары негізінде тапсырмалардың ортақ құрылым айқындалды: контекст – тілдік тірек – жағдаяттық тапсырма – кері байланыс – бағалау. Типологиялық модельдеу нәтижесінде алты тапсырма іріктелді: сәйкестендіру; диалогты толықтыру, рөлдік ойын, медиация\мәдени түсіндіру, сөйлеу мәнері мен сыпайылық деңгейін реттеу; кейс және келіссөз. Мұндай топтастыру контентті кейін түрлі тақырыптар бойынша кеңейтуге және виртуалды ортаға бейімдеуге мүмкіндік беретін әдістемелік үлгі қызметін атқарады.

CEFR деңгейлік сипаттамаларына сүйенген A2-B1 деңгейлік саралау жүзеге асырылды. A2 деңгейіне базалық әлеуметтік қатысымды қамтамасыз етуге бағытталған жоғары құрылымды тапсырмалар (қысқа диалог, дайын оралымдар, қадамдық тірек) басымдыққа ие болды. B1 деңгейінде дәлелдеу, салыстыру, келіссөз, мәдени норманы түсіндіру сияқты прагматикалық тұрғыдан күрделірек әрекеттер енгізілді. Сонымен қатар сатылай қолдау қағидасы арқылы A2 деңгейінде тірек элементтері күшейтіліп, B1-де еркін жауап пен таңдауға негізделген әрекеттік күрделену қамтамасыз етілді.

Үлгі-кейс ретінде «Денсаулық» тақырыбы бойынша деңгейлік модель талданды. Тіл үйретудің A2-B1 деңгейлеріне сай ұлттық-мәдени код-прагматика-дағды байланысы алынды. A2-де мақал-мәтелдер мен қолдану формулалары «түсіну-қолдану» форматына берілсе, B1-де «түсіндіру-дәлелдеу-медиация» әрекеттері күшейтілді. Сонымен бірге әр тақырыпқа сай қолданылатын лексикалық бірліктердің көп мағыналылығына назар аударудың басымдығы да қамтылды. Сөздердің көп мағыналылығына назар аудару прагматикалық дәлдікпен қатар сыни ойлау, жауапкершілік, эмпатия, өзін-өзі басқару сияқты көрсеткіштерді әрекеттік түрде іске асыруға ықпал ететіндігі көрсетілді.

Виртуалды ЖИ ортасына кіріктіруге дайын диалогтық спецификация және екі қабатты кері байланыс логикасы сипатталды. Жобаның цифрлық іске асыру барысында контент бірізділігін сақтау мен «виртуалды тьютор» әрекетін стандарттауға әдістемелік негіз болатын кері байланыстың екі қабаты жүзеге асырылады.

Қорытынды. Зерттеудің өзектілігі қазіргі Қазақстандағы тілдік жағдаятпен тікелей байланысты. Қазақ тілінің қолданыс аясы кеңейгенімен, күнделікті және кәсіби коммуникацияда қазақ тілін еркін әрі прагматикалық тұрғыдан дәл қолдану, ұлттық-мәдени нормаларды (сыпайылық, мәдени контекст, әуезділік) сезіну, көп мағыналы бірліктер мен тұрақты тіркестерді контекстке сай қолдану сияқты қиындықтар сақталып отыр. Әсіресе өзге тілді аудиторияда тілді меңгеру «таза грамматика» деңгейінде қалып, нақты қатысымдық әрекетте іске аспауы – өзекті мәселелердің бірі. Осы тұрғыдан алғанда, ұлттық-мәдени кодқа негізделген, A2-B1 деңгейлеріне сай сараланған тапсырмалар кешенін жүйелі түрде әзірлеу және виртуалды ЖИ ортасына бейімдеу қазақ тілін тиімді меңгертудің тетігі болып табылады.

Зерттеу нәтижелері қазіргі цифрлық лингводидактикада қазақ тілін оқыту тек тілдік нормаларды меңгертумен шектелмей, тұлғаның мәдени-прагматикалық және икемді дағдысын кешенді дамытуға бағытталуы тиіс екендігін көрсетті. Ұлттық мәдени кодқа негізделген виртуалды ЖИ жүйесінің контентін жобалау – тіл үйрету әдістемесін жаңа сапалық деңгейге көтеретін стратегиялық қадам. Зерттеу барысында жасалған тұжырымдар келесі ғылыми-прагматикалық маңыздылыққа ие:

1. Әдістемелік жаңалық. Мақалада ұлттық-мәдени код жай ғана танымдық ақпарат емес, виртуалды ортадағы қатысымдық әрекетті реттейтін прагматикалық алгоритм ретінде анықталды. «Денсаулық» тақырыбы аясындағы мақал-мәтелдер мен тұрақты тіркестерді деңгейлік саралау (A2-B1) арқылы тілдік бірліктерді икемді дағдылармен (эмпатия, жауапкершілік, сыни ойлау) матрицалық сәйкестендіру моделі жасалды.

2. Технологиялық трансформация: ЖИ жүйесінің рөлі тек автоматты тапсырма берумен шектелмей, үйренушінің мәдени қателіктерін тануға қабілетті «виртуалды мәдени тьютор» қызметіне ауысты. Біз ұсынған «екі қабатты кері байланыс» «лингвистикалық түзету мен мәдени-прагматикалық балама ұсыну» логикасы ЖИ жүйесіне тіл үйренушінің

коммуникативтік стратегияларын түзетуге және оның мәдени интеллектін дамытуға мүмкіндік береді.

3. Перспективалық маңызы. Ұсынылып отырған концептуалды модель Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігінің «AP26100757 «Генеративті жасанды интеллект қолданбасы арқылы тіл үйренушілердің икемді дағдыларын (Soft skills) дамыта отырып қазақ тілін деңгейлеп үйрететін ІТ әзірлемелер мен бағдарламалар кешенін даярлау» атты жоба аясының ІТ әзірлемелердің әдістемелік өзегі болып табылады. Ол оқу құралына арналған көп тақырыпты контентті (уақыт, білім, табиғат, экология, еңбек және т.б.) біріздендіріп дайындауға және оны виртуалды ЖІ жүйесіне кезең-кезеңімен кіріктіруге негіз болады деп жоспарлануда. Болашақта эмпирикалық апробация барысында тапсырмалардың тиімділігі, екі қабатты кері байланыстың сапасы және икемді дағды көрсеткіштерінің көрініс нақты оқу деректерімен дәлелденіп, қазақ тілін меңгерудегі прагматикалық және мәдени кедергілерді жүйелі түрде азайтуға ықпал етеді деп күтілуде.

Қорытындылай келгенде, ұлттық код пен жасанды интеллектің синтезі қазақ тілін меңгерудегі мәдени кедергілерді жоюға және бәсекеге қабілетті, эмоционалды интеллекті жоғары маман қалыптастыруға тікелей ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Shadiev R., Wang X. A review of research on technology-supported language learning and 21st century skills //Frontiers in Psychology. – 2022. – Т. 13. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.897689>.
2. Poláková M. et al. Soft skills and their importance in the labour market under the conditions of Industry 5.0 //Heliyon. – 2023. – Т. 9. – №. 8. URL: <https://www.cell.com/action/showPdf?pii=S2405-8440%2823%2905878-4>
3. Pikhart M. Intelligent information processing for language education: The use of artificial intelligence in language learning apps // Procedia Computer Science. – 2020. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.09.151>
4. Zhai C., Wibowo S. A systematic review on artificial intelligence dialogue systems for enhancing English as foreign language students' interactional competence in the university // Computers and Education: Artificial Intelligence. – 2023. – Т. 4. – С. 100134. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100134>
5. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion volume. – Strasbourg: Council of Europe, 2020. URL: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>
6. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. – Clevedon: Multilingual Matters, 1997. – 124 p.
7. Kramsch C. Context and Culture in Language Teaching. – Oxford: Oxford University Press, 1993. – 295 p.
8. Karakaya K., Bozkurt A. Mobile-assisted language learning (MALL) research trends and patterns through bibliometric analysis: Empowering language learners through ubiquitous educational technologies // System. – 2022. – Т. 110.
9. Күзекова Ж., Демесинова Ж.. Айтылым субтестілерінің құрылымы мен бағалау жүйесі // Еуразия гуманитарлық институтының хабаршысы. Филология сериясы. – 2025. – №. 3. – Б. 217-227.
10. Design-Based Research Collective. Design-based research: An emerging paradigm for educational inquiry // Educational Researcher. – 2003. – Vol. 32, No. 1. – P. 5–8. DOI: <https://doi.org/10.3102/0013189X032001005>

К.С. ТЕЛГОЖАЕВА

Алматинский университет энергетики и связи имени Г.Даукеева, Алматы, Казахстан

С.А.ОДАНОВА

Казахский национальный исследовательский технический университет имени К.И.Сатпаева,
Алматы, Казахстан

М. К. ЖАЙЛАУБАЕВА

Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан

ВИРТУАЛЬНАЯ СИСТЕМА ИИ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КОДА: ФОРМИРОВАНИЕ ГИБКИХ НАВЫКОВ (SOFT SKILLS) У ИЗУЧАЮЩИХ ЯЗЫК

Аннотация. В статье рассматриваются принципы проектирования учебно-методического контента, предназначенного для последующей интеграции в виртуальную систему искусственного интеллекта (ИИ) на основе национального культурного кода. Объектом исследования выступает не сама ИИ-система, а контентная модель, готовая к внедрению в цифровую среду (сценарии на основе национально-культурных кодов, банк заданий, оценочная рубрика и диалоговая спецификация). Проектирование контента организовано в логике Design-Based Research (DBR) поэтапно (проектирование-проверка-уточнение). Национально-культурные коды операционализированы в виде дидактических единиц и описаны по их коммуникативным функциям; проведено матричное соотнесение кодов с индикаторами гибкие навыки; разработаны типология заданий и спецификация контента; выполнена уровневая дифференциация A2-B1 на основе CEFR. В качестве кейса проанализирована тема «Здоровье», где показана уровневая интеграция пословиц, фразеологизмов и многозначности, а также уточнена связь «культурный код – прагматика – гибкие навыки». Практическая значимость работы заключается в предложении структуры контента для «виртуального тьютора» с двухслойной обратной связью (языковая коррекция + культурно-прагматическая альтернатива). В дальнейшем предполагается расширение модели по темам и эмпирическая апробация эффективности.

Ключевые слова: гибкие навыки, коммуникация, искусственный интеллект, уровневое обучение, критическое мышление, говорение, письмо, чтение, аудирование.

K.S. TELGOZHAYEVA

G.Daukeev Almaty University of Power Engineering and Telecommunications, Almaty, Kazakhstan

S.A. ODANOVA

K.Satpaev Kazakh National Technical University, Almaty, Kazakhstan

M.K. ZHAILAUBAYEVA

Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

VIRTUAL AI SYSTEM BASED ON THE NATIONAL CULTURAL CODE: FORMING SOFT SKILLS COMPETENCE IN LANGUAGE LEARNERS

Annotation. This paper discusses principles for designing instructional content intended for future integration into a virtual AI-assisted learning environment grounded in national cultural codes. The focus is not on building the AI system itself, but on developing a content model ready for digital implementation (culturally coded scenarios, a task bank, an assessment rubric, and dialog specifications). The design process follows a Design-Based Research (DBR) framework through iterative cycles of design–review–refinement. National cultural codes are operationalized into teachable units and described via their communicative functions; the codes are mapped to soft-skills indicators using a matrix approach; a task typology and content specification are developed; and CEFR-based A2–B1 level alignment is applied. A “Health” topic case study demonstrates level-appropriate integration of proverbs, idioms, and lexical polysemy, clarifying the link between cultural codes, pragmatics, and

soft skills development. The study contributes a structured content blueprint for a “virtual tutor” with two-layer feedback (linguistic correction plus cultural-pragmatic alternatives). Further work is expected to extend the model to additional topics and validate effectiveness through empirical piloting.

Keywords: soft skills, communication, artificial intelligence, level-based instruction, critical thinking, speaking, writing, reading, listening.

References

1. Shadiev R., Wang X. A review of research on technology-supported language learning and 21st century skills //Frontiers in Psychology. – 2022. – T. 13. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.897689>.
2. Poláková M. et al. Soft skills and their importance in the labour market under the conditions of Industry 5.0 //Heliyon. – 2023. – T. 9. – №. 8. URL: <https://www.cell.com/action/showPdf?pii=S2405-8440%2823%2905878-4>
3. Pikhart M. Intelligent information processing for language education: The use of artificial intelligence in language learning apps // Procedia Computer Science. – 2020. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.09.151>
4. Zhai C., Wibowo S. A systematic review on artificial intelligence dialogue systems for enhancing English as foreign language students’ interactional competence in the university // Computers and Education: Artificial Intelligence. – 2023. – T. 4. – C. 100134. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100134>
5. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion volume. – Strasbourg: Council of Europe, 2020. URL: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>
6. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. – Clevedon: Multilingual Matters, 1997. – 124 p.
7. Kramsch C. Context and Culture in Language Teaching. – Oxford: Oxford University Press, 1993. – 295 p.
8. Karakaya K., Bozkurt A. Mobile-assisted language learning (MALL) research trends and patterns through bibliometric analysis: Empowering language learners through ubiquitous educational technologies //System. – 2022. – T. 110.
9. Kuzembekova Zh., Demessinova Zh. Aitylym subtestileriniñ qūrylymy men baǵalau jūiesi // Eurazıia gumanytarlyq institýtynyñ Habarshysy. Filologıia serıiasy. – 2025. – №. 3. – B. 217-227.
10. Design-Based Research Collective. Design-based research: An emerging paradigm for educational inquiry // Educational Researcher. – 2003. – Vol. 32, No. 1. – P. 5–8. DOI: <https://doi.org/10.3102/0013189X032001005>

Авторлар туралы мәлімет:

Телгожаева Құралай Сағымбекқызы – аударма ісі магистрі, Ғ.Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университетінің аға оқытушысы, Алматы, Қазақстан.

Телгожаева Куралай Сағымбековна – магистр переводческого дела, старший преподаватель Алматинского университета энергетики и связи имени Г.Дәукеева, Алматы, Казахстан.

Telgozhayeva Kuralay Sagymbekovna – Master of Translation Studies, senior lecturer of Almaty University of Power Engineering and Telecommunications named after G.Daukeev, Almaty, Kazakhstan.

Оданова Сағира Амангелдіқызы – филология ғылымдарының кандидаты, Қ.Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университетінің профессоры, Алматы, Қазақстан.

Оданова Сағира Амангельдиевна – кандидат филологических наук, профессор Казахского национального технического университета имени К. Сатпаева, Алматы, Казахстан.

Odanova Sagira Amangeldievna – Candidate of philological sciences, professor of the Kazakh National Technical University named after K. Satpaev, Almaty, Kazakhstan.

Жайлаубаева Мархабат Қонысбайқызы – Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университетінің докторанты, Алматы, Қазақстан.

Жайлаубаева Мархабат Қонысбаевна – докторант Казахского национального педагогического университета имени Абая, Алматы, Казахстан.

Zhailaubayeva Markhaba Konysbaevna – doctoral student Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.